

Regler og virkelighed

Svar til Karin Widerberg

Af Kirsten Ketscher

I Retfærd nr. 35 har Karin Widerberg kommenteret min artikel om offentlig børnepasning, der er offentliggjort i Retfærd nr. 33 s. 74 ff. Hun er uenig med mig i nogle af mine metodevalg. Jeg vil indlede med at sige tak til Karin for hendes kommentar. Jeg synes, at det er vigtigt, at vi tager hinanden alvorligt og tager os tid til at drøfte sådanne principielle spørgsmål. Det er ligeledes vigtigt, at sådanne diskussioner føres i Retfærd – også for at understrege at uenighed naturligvis er helt legitim såvel indenfor kvinderetten som den kritiske retsvidenskab.

Karin har, såvidt jeg kan se, to hovedkritikpunkter mod min fremstilling. Det ene drejer sig om den måde, hvorpå jeg behandler *indholdet* i den offentlige børnepasning (se min artikel s. 80, afsnit III). Det andet er, at jeg kaster mig ud i at drøfte, om fremmed børnepasning skal organiseres i den offentlige eller den private rets former (artiklen s. 84, afsnit IV). Fælles for de to kritikpunkter synes jeg egentlig er, at Karin bebrejder mig, at jeg ikke er rets sociolog og forsyner hende med rets sociologisk kundskab. I Retfærd nr. 33 har Anna Christensen skrevet en uhyre interessant og tankevækkende artikel om »Kvin norätten och lagpositivismen«. Jeg synes, at den slår godt ned på uenigheden mellem Karin og mig. Anna Christensen skriver, at det er et almindeligt kritikpunkt, at »juridiken bara handlar om normerna och inte alls om den sk verkligheten«, og at »juridikens kunskap räknas inte längre för den har fel form, den normative formen« (s. 90).

Når jeg undersøger den offentlige børnepasning er der emnemæssigt tale om et *kvinderetligt* valg, fordi ændringen i formen for børneopdragelse er af grundlæggende betydning for kvinderne. Det drejer sig om de helt primære menneskelige relationer. Som et led i undersøgelsen af den offentlige børnepasning har jeg valgt at behandle en række problemer: pladsudbud, pladsfordeling, forældrebetaling, børnepasningens materielle indhold. Disse emner er ikke valgt på grundlag af og med udgangspunkt i den positive regulering. De er valgt, fordi jeg fra min egen erfaring og praksis fra bl.a. retshjælpsarbejde

ved, at der her møder kvinderne (forældrene) oftejuridiske problemer. Der er altså ikke tale om, at jeg er faldet over en tilfældig kasse sager på gangen i socialministeriet.

Her mener jeg at videreføre en god kvinderetlig tradition ved at tage udgangspunkt i livet og ikke i loven.

Lovgivningen er slet ikke struktureret i forhold til disse problemer. Lovgivningen indenfor dette område har først og fremmest karakter af en »administrationslovgivning«: myndighederne skriver til hinanden for at gøre det hele lettere at administrere. De personer, servicen er rettet imod, har en meget tilbagetrukket plads. Jeg går ind i regelsættet fra den anden ende og spørger, hvilken retsstilling får borgerne – i praksis først og fremmest kvinderne – i forhold til denne service?

Hermed har jeg naturligvis ikke alene udelukket administrationssynsvinklen, men også arbejdstagersynsvinklen. Dette er et bevidst valg. Jeg mener, at der er en pointe i at vurdere en service udelukkende i forhold til (for)brugerens retsstilling. Hermed har jeg *ikke* sagt, at det *ikke* er vigtigt at undersøge den offentlige børnepasning som en arbejdsplads. Det ville være godt, om nogen ville påtage sig dette i lighed med, hvad Tone Sverdrup har gjort i forholdet til den private børnepasning (kvinnevertslige arbejdsnotater nr. 31, Oslo 1984).

Jeg mener ikke, at man kan undersøge arbejdstager og borgersynsvinkel under ét. Jeg tager udgangspunkt i, at der er et latent modsætningsforhold mellem stat og borger. Dette gælder også, når staten har form af personale i en børnehave.

Personale og forældre kan naturligvis i mange situationer have helt sammenfaldende interesser og i mange situationer være helt enige. Dette kan imidlertid ikke føre til, at man tager sit retlige udgangspunkt i en interesse-sammenfaldssituation.

Når jeg behandler det materielle indhold i institutionen, kan jeg derfor ikke, som Karin foreslår, tage udgangspunkt i forældres og personales redegørelse for indholdet. Jeg tror, der her ikke alene er en metodemæssig uenighed mellem os, men også en forskellig opfattelse af velfærdsstaten. Jeg er meget betænkelig ved at tage afsæt i forskellige professioners opfattelse af sig selv som »de gode myndigheder«.

Forældre og personale har hver deres funktion og hver deres interesser, og det er vel også godt nok?

Jeg spørger, hvad gælder i tilfælde af, at der er uenighed mellem forældre og personale?

Jeg er interesseret i et normativt svar og ikke i et sociologisk svar. Ligesom de kvinder, som beder om et juridisk råd.

Jeg er interesseret i en forbedring af kvinders retsstilling i forhold til dagligdagen i institutionen. Jeg mener ikke, at den er tilfredsstillende i dag, hvor op-

fattelsen er, at konflikter skal løses ved, at parterne bliver enige...

Et sådant udgangspunkt overser, hvor utroligt udsatte og følsomme forældre er vedrørende deres børn. Det er faktisk derfor heller ikke rigtigt, når Karin fremstiller det som om, at jeg er helt uforstående overfor, hvorfor der er så få sager om indholdet i børnepasningen. Tværtimod skriver jeg, »at reglernes indretning opmuntrer ikke til, at sådanne sager bliver bragt frem. ...forældrene (er) meget tilbageholdende med at kritisere institutionen på et generelt og principielt plan af angst for, at det skal gå ud over barnet.« (s. 83)

Tilsyneladende er vi enige om, at det trænger til en retssikkerhedsmæssig oprustning af kvinderne (forældrene). Karin er måske bare utilfreds med måden, hvorpå jeg er kommet frem til dette resultat?

Jeg er enig med Karin i, at der er yderligere en part, nemlig kommunen, når det drejer sig om indholdet i institutionen.

Karins anden kritiske indvending mod mig er, at jeg udfører det tankeeksperiment, at jeg spørger, hvordan retsstillingen ville se ud, hvis vi antog, at fremmed børnepasning blev organiseret som privat ret i stedet for offentlig ret.

Jeg mener sådan set, det er i orden at lave tankeeksperimenter uden først at foranstalte retssociologiske eller interviewundersøgelser. Ideen var, at sammenstillingen skulle fungere som en måde at få gode ideer på.

Når der er behov for gode ideer, er det selvfølgelig, fordi jeg mener, at forældres retsstilling indenfor den offentlige børnepasning lader meget tilbage at ønske. Det mener jeg klart kan påvises gennem regelstrukturen og sagsmaterialet og min almindelige viden og erfaring på dette område.

Nu er jeg godt klar over, at på visse dele af venstrefløjens skal man være forsigtig med at bruge ordet *privat*, derfor har jeg også indsvøbt mig i en række forbehold (min artikel s. 86).

Jeg har imidlertid på fornemmelsen, at Karin og jeg til dels har misforstået hinanden vedrørende privat børnepasning, og til dels er vi måske uenige.

Jeg synes, at det er vigtigt at problematisere den offentlige opgavevaretagelse.

Det offentlige er dels et uhyre magtapparat med store beføjelser og ressourcer overfor den enkelte. Dels er det offentlige en mangehovedet størrelse. Den politiske farve skifter såvel i stat som i kommuner.

Der er stor forskel i serviceniveauet mellem de enkelte kommuner, og der er stor forskel i betalingens størrelse. I nogle kommuner kan man komme til at betale stort set lige så meget for institutionspladser, som Karin skriver, at hun gør, og med lige så få ressourcer til legetøj og aktiviteter.

Det er rigtigt, at jeg i afsnit IV taler om »Fremmed« og ikke offentlig børnepasning. Det gør jeg netop for at tage udgangspunkt i kvinders behov. Der er behov for, at andre end mødre selv passer deres børn. Jeg mener ikke, at man uden videre kan tage udgangspunkt i, at kvinderne har behov for, at det

offentlige passer børnene. Når der tages udgangspunkt i behovet for *fremmed* børnepasning, mener jeg, at kvindernes behov er mere præcist afgrænset. Kan behovet varetages bedre ved hjælp af privat børnepasning eller i blandingsformer, er det vel i orden? Ellers er det jo netop et dogme, at børnepasning skal være offentlig, uanset hvad kvindernes behov er.

Indenfor retsvidenskaben mener jeg, at vi har to relativt velafgrænsede retsformer, som er gamle kendinge: privatretten med aftalen og den offentlige ret med forvaltningsafgørelsen. Disse to stiller jeg overfor hinanden og afprøver min problemstilling på dem.

Nu er jeg selvfølgelig ikke mere virkelighedsfjern, end at jeg anser det for en selvfølge, at en stor del af behovet for børnepasning rent faktisk vil blive organiseret som offentlig. Når jeg taler om privat børnepasning, forestiller jeg mig ikke, som Karin åbenbart gør, at man skal kastes ud på et ubarmhjertigt marked. Jeg har aldrig forestillet mig, at det offentlige ikke skulle være med til at finansiere det, som jeg kalder privat børnepasning. Dette burde jeg måske have udtrykt klarere.

Børnepasning kunne være privat på samme måde, som privatskoler er private, som sygesikringen udføres af private læger, som de danske folkehøjskoler er private etc.

Jeg synes, at det kunne være vigtigt, at forældrene kunne bruge deres engagement til andet end at rende det offentlige på dørene og kræve og forlange, men uden at kunne gøre noget selv. Hvad er der egentligt dårligt ved, at lovgivningen giver os mulighed for selvorganisering med offentlig finansiering?

Det offentlige har pengene, men hvorfor skal vi koncentrere magten og bestemmelsesretten hos offentlige myndigheder? Kvinder betaler såmænd nok i skat. Jeg synes, at det kunne være fint, om vi kunne få mere indflydelse og bestemmelsesret over »det offentlige fælleseie« (som Tove Stang Dahl kalder skattekrone).

Jeg synes, at kvindebevægelsens historie viser, at vi er gode til at organisere selv: kvindehuse, krisecentre, kvindehøjskoler etc. Vi har også til dels været gode til at få det offentlige til at finansiere, mens vi selv bestemmer.

Vi må også konstatere, at det er lykkedes det offentlige at skabe et kvindearbejdsområde indenfor børnepasning, som ikke på nogen måde udmærker sig, hverken i relation til løn eller arbejdsvilkår. De store krav på uddannelses-siden honoreres med lav løn uden sidestykke. Arbejds miljøet er elendigt og forværres løbende pga. offentlige besparelser. For nylig har man i danske aviser kunnet læse, at pædagoger i en bestemt kommune nu også må påtage sig rengøringsarbejde pga. nedskæringer. Det er også stadig et åbent spørgsmål, hvorledes arbejdstidsnedsættelsen vil påvirke arbejdsvilkårene. Mange steder vil kommunerne ikke give personalekompensationer.

Jeg synes, at kvindebevægelsens historie viser, at vi er gode til at organisere

Vi skal heller ikke glemme, at i Danmark skyldes en viktig del af den store institutionsdækning, at private har organisert disse institutioner, inden det offentlige overtog opgaven: kvindeforeninger, arbejderbevægelsen, humanitære foreninger etc. Efterhånden er det blevet vanskeligere at organisere institutioner med offentlig finansiering. Det er da et åbent spørsmål, om det er så god en utvikling.

Historisk set er mange institutioner først ret sent blevet offentlige. Københavns Universitet blev først offentlig i betydningen af 70'erne. De sociale højskoler så sent som i 1980. Før den tid blev skolerne ledet af bestyrelser med socialpolitisk interesse og innsikt. Fordelene ved at bli ve omfattet af direktoratet for de videregående uddannelser har nok været til at overse. Det har imidlertid længe »ligget i retsudviklingen«, at det offentlige af styringsmessige hensyn skulle overtage en række institutioner. Det er ikke først og fremmest hensynet til standarden af borgernes service, der har ligget bag denne utvikling.

FORFATTEROPLYSNINGER

Kirsten Ketscher, lektor i kvinderet ved Københavns Universitet, Studiestræde 6, 1455 København K.

»PRO DEO« – Juristene og de fattige i Belgia

Av Jon T. Johnsen

1. Innledning

I september 1986 var jeg på en ukes studietur til Belgia sammen med 5 andre medarbeidere i Juss-Buss.* Formålet var å studere rettshjelpssystem og alternativ rettshjelp. Vi besøkte forskjellige wetswinkels – eller *jussbutikker* – som jeg vil kalle dem. Dessuten besøkte vi også et av advokatenes fri rettshjelpstiltak som var en del av *Pro Deo*-ordningen – som direkte oversatt betyr »for gud«. Vi fikk også en mer generell innføring i rettshjelpsspørsmål av en professor som selv hadde studert den belgiske juristprofesjonen. Artikkelen gir en sammenfatning av det vi fikk vite under samtalen og møtene. Følgelig farges mitt perspektiv på belgisk rettshjelp i stor grad av informantenes perspektiv. Særlig muligheter for selvstendig vurdering og etterprøving, gir ikke denne formen for informasjonsinnhentning. Men den gir et glimt inn i virkelighetsbildet og selvforståelsen til en del belgiske jurister – hvorav de fleste så på seg selv som radikale.

Først skal jeg gi en skissemessig beskrivelse av noen særtrekk ved den politiske organiseringen av Belgia.(2) Deretter kommer noen bakgrunnsopplysninger om belgiske jurister og advokater.(3) Så følger en generell oversikt over rettshjelpordningene,(4) etterfulgt av en kort beskrivelse av jussbutikkene.(5) Tilslutt kommer noen konklusjoner.(6)

2. Politisk patronisering

Belgia ble beskrevet som et politisert samfunn. Politiske skillelinjer var sentrale i alle samfunnssektorer. De politiske partiene hadde stor innflytelse – ikke bare over staten – men også over organisasjonene, og gjorde seg gjeldende i nesten alt organisert liv i Belgia. Dette ble omtalt som »politisk patronisering« – den enkelte måtte forholde seg til de politiske partiene nesten uansett

*) Jeg takker deltakerne for referater og kommentarer til artikkelen.